

Razvoj ljudskih potreba

Njegovan, Danijela

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:992812>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DANIJELA NJEGOVAN

RAZVOJ LJUDSKIH POTREBA

Završni rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DANIJELA NJEGOVAN

RAZVOJ LJUDSKIH POTREBA

Završni rad

JMBAG: 0303030414, redovita studentica

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Ekonomska povijest

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Opća ekonomija

Mentorica: prof. dr. sc. Marija Bušelić

Pula, rujan 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana *Danijela Njegovan*, kandidat za prvostupnika ekonomije/poslovne ekonomije, smjera *Ekonomija* ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, *Danijela Njegovan* dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Razvoj ljudskih potreba* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POJAM I VRSTE POTREBA.....	2
3. POTROŠNJA - UVJET PROIZVODNJE ZA PODMIRENJE POTREBE	4
4. EKONOMIZIRANJE POTREBA.....	6
5. RAZVOJ POTREBA KROZ POVIJEST.....	7
5.1. Prvobitna zajednica	7
5.2. Robovlasništvo	8
5.3. Feudalizam.....	10
5.4. Kapitalizam.....	12
5.4.1. <i>Industrijsko razdoblje</i>	14
5.4.2. <i>Postindustrijsko razdoblje</i>	15
6.1. Osobna potrošnja	18
6.2. Sindikalna košarica	19
7. ZAKLJUČAK.....	23
8. LITERATURA	24
POPIS TABLICA.....	25
SAŽETAK.....	26
SUMMARY.....	27

1. UVOD

Razvojem društva razvijaju se potrebe koje mogu biti primarnog i sekundarnog karaktera. Potrebe za zadovoljavanjem osnovnih životnih potreba nazivaju se primarnim dok su sekundarne one koje zadovoljavaju intelektualni razvoj i napredak te rasonodu. Kroz povijesni pregled možemo vidjeti da su se potrebe razlikovale u prvobitnoj zajednici, robovlasništvu, feudalizmu te naposljetku kapitalizmu.

Potreba je temelj razvoja ljudskoga društva. Upravo iz tog razloga taj razvoj temelji se na težnji čovjeka da ostvari nešto novo i da time bolje zadovolji svoje nedostatke. Zahvaljujući težnji za jednostavnijim i kvalitetnijim životom čovjek dolazi do inovativnih procesa, ali istovremeno ulaže i u proširenje svoga znanja. Najbolje je to dokazano razvojem tehničko – tehnoloških revolucija koje su čistog prolitera – radnika dovele do druge, treće, četvrte i pete tehnološke revolucije. Zahtijevale su obrazovanije ljude, a istovremeno su obrazovani ljudi dovodili do tehničko – tehnološkog napretka.

U prvom dijelu rada objašnjavaju se pojam i vrste potreba te na koji način čovjek može zadovoljiti svoje potrebe i kako ih ekonomizirati. Kroz povijesni prikaz objašnjene su vrste i način zadovoljavanja potreba u najranijim počecima ljudskog života preko feudalizma te na kraju kapitalizma. U završnom dijelu rada prikazuje se uloga potrošnje u zadovoljavanju potreba, prikaz sindikalne košarice kojom pojedinci zadovoljavanju potrebe te pokrivenost njenih troškova dohotkom pojedinca.

Cilj završnog rada je prikazati razvoj ljudskih potreba tijekom povijesti i način njihova zadovoljavanja te na kraju prikazati sindikalnu košaricu.

Metode koje su korištene u završnom radu su deduktivna metoda, deskriptivna metoda, metoda kompilacije i komparativna metoda.

2. POJAM I VRSTE POTREBA

Potrebe su stanje u kojem se uskraćuju neka osnovna zadovoljenja te pri tome treba razlikovati pojam potreba od pojma želja. Ljudske potrebe su stalne i stoga se trebaju kontinuirano zadovoljavati. Potrebe ljudi su raznolike i nisu samo fiziološke prirode kao što su hrana, stanovanje već postoje duhovne, kulturne i ostale potrebe koje definiraju čovjeka kao ljudsko biće.

Jedna od najpoznatijih podjela potreba je Teorija hijerarhije potreba Abrahama Maslowa te je ona nastala 1943. godine. Maslow smatra da individualno ponašanje ljudi ovisi o tome kako će zadovoljiti primarne, a nakon toga i sekundarne potrebe. Njegova hijerarhija potreba svrstana je u pet kategorija, a to su:

- Fiziološke potrebe
- Potrebe za sigurnošću
- Socijalne potrebe
- Potrebe za poštovanjem
- Potrebe za samoaktualizacijom

Fiziološke potrebe su voda, hrana, odjeća, stanovanje i to su potrebe koje ljudi prve zadovoljavaju, a tek onda zadovoljavaju neke „veće“.

Potrebe za sigurnošću odnose se na stabilnost i sigurnost te će one biti zadovoljene kroz zaposlenje čovjeka, mirovinsko te zdravstveno osiguranje i zaštitu.

Socijalne potrebe podrazumijevaju čovjekovu potrebu za ljubavlju, prijateljima i osjećaju pripadnosti nekom društvu i zajednici. One se mogu promatrati kroz međusobne odnose ljudi u tvrtkama i timskom radu.

Potrebe za poštovanjem mogu se postići raznim priznanjima te nagradama. Omogućavaju samopoštovanje i priznavanje od strane drugih ljudi.

Potrebe za samoaktualizacijom odnose se na potrebu potvrđivanja sposobnosti i potencijala koje čovjek ima jer svaki čovjek teži potvrđivanju pred sobom i drugima, a isto tako teži i za priznanjem za dobro obavljen posao (Vujić, 2004., str. 212.).

Shema 1: Maslowljeva hijerarhija potreba

Izvor: Izrada autora prema podacima Vujić, V. (2004.) Menadžment ljudskog kapitala

Čovjek troši materijalna dobra kao i prirodna te tako podmiruje svoje potrebe nužne za život. Čovjek kao prirodno, ali i društveno biće ima različite potrebe koje se mogu podijeliti u dvije grupe. Tironi (1979.) navodi prvu grupu prirodnih potreba, a to su potrebe za hranom, odjećom, stanom, pićem, zrakom te se one vežu uz čovjeka kao prirodno odnosno živo biće te da bi živio čovjek ih mora zadovoljiti. Druga grupa potreba su društvene potrebe čovjeka jer čovjek je dio društva, zajednice, odnosno nije sam. Razvojem društva razvijaju se i nove potrebe. Neke od tih potreba su potrebe za školstvom, znanstvenim događajima, putovanjima itd.

Osnovne prirodne potrebe su stalne i ne mijenjaju se kao društvene, ali se mijenja način njihovog zadovoljavanja. Ljudske potrebe ne mogu se podmiriti samo

prirodnim dobrima već i materijalnim, a ona nastaju kao proizvod ljudskog rada, tj. proizvodnjom.

Teoriju trostupanjske hijerarhije razradio je Alderfer i poznata je pod imenom „erg“, a ona se temelji na Maslowljevoj hijerarhiji. Po njemu vrste potreba su:

- Egzistencijalne potrebe
- Potrebe povezanosti
- Potrebe rasta i razvoja

Egzistencijalne potrebe su fiziološke te materijalne, a zadaća im je zadovoljavanje fizioloških potreba, a to su: plaća, beneficija te ostalih materijalnih dobitaka.

Socijalne potrebe pripadaju skupini potreba povezanosti, a označavaju odnose pojedinca i obitelji, prijatelja te suradnika i sl.

Potrebe čovjeka da koristi i razvija svoje potencijale pripadaju potrebama rasta i razvoja. Pri tome se prvo zadovoljavaju niže potrebe kako bi se mogle zadovoljiti one više.

Prema dr. Williamu Glasseru potrebe su:

- Potreba za preživljavanjem i opstankom
- Potreba za pripadanjem
- Potreba za moći
- Potreba za slobodom
- Potreba za zabavom

3. POTROŠNJA - UVJET PROIZVODNJE ZA PODMIRENJE POTREBA

Ljudske potrebe su mnogobrojne i nisu samo fiziološke naravi poput stanovanja, hrane, odjeće jer postoje i ostale potrebe koje su bitan sastojak normalnog života čovjeka poput kulturnih, društvenih, duhovnih, ali fiziološke odnosno primarne potrebe su daleko najvažnije za čovjeka te njegovo djelovanje i postojanje.

Proces privređivanja su aktivnosti čiji je zadatak stvoriti materijalne uvjete za razvoj i život čovjeka. Privređivanje je svjesna, svrsishodna aktivnost ljudi s ciljem da se raspoloživim (ograničenim) količinama neophodnih činilaca stvore proizvodi i usluge koje će poslužiti zadovoljavanju ljudskih potreba (Vranjican, 2004., str. 44.).

Jedno od bitnih obilježja privređivačkog procesa su djelatnosti odnosno postupci koji nisu spontani već osmišljeni i planirani. Ljudi posjeduju vještine te njima vladaju kao i znanjima koja su stekli kroz godine, koriste razna pomagala koja su sami razvili i napravili, iskorištavaju pojedine dijelove prirode prema potrebama. Ljudi proizvode razna dobra i usluge koje će koristiti za potrošnju te na taj način će zadovoljiti potrebe koje mogu biti uvjetovane prirodno ili mogu biti stečene.

Jedna od karakteristika ljudskih potreba je njihova stalnost i zato se one moraju konstantno zadovoljavati. Opstanak čovjeka je usko povezan s potrebom za trošenjem odnosno konstantnim zadovoljavanjem potreba. Iz toga proizlazi da potreba za trošenjem i proces privređivanja imaju karakteristiku stalnosti i konstantnosti. Neophodno je baviti se aktivnostima koje će donijeti nova dobra i usluge.

Neke potrebe moguće je zadovoljiti bez privređivanja odnosno koristeći prirodna dobra – dobra koje nije stvorio čovjek. Prirodnih dobara nije puno, a to su voda, zrak, toplina itd. U urbaniziranom načinu života neka od tih dobara prestaju biti „slobodna dobra“ odnosno prirodna jer se tijekom njihova korištenja mora koristiti rad kao naprimjer korištenje vodovodnih sustava.

Jako je malo jestivih plodova prirode da bi svi mogli zadovoljiti svoje prehrambene navike njihovim skupljanjem te su zato iskorištavanje i prerađivanje prirodan način koji omogućava opstanak i razvoj ljudskog društva i ljudske vrste. Ekonomska dobra - proizvodi i usluge nastale trošenjem ljudskog rada – dominantan su oblik dobara kojima ljudi zadovoljavaju svoje potrebe (Vranjican, 2004., str. 44.).

Već prije navedena je ograničenost i rijetkost čimbenika koji su nužni za zadovoljenje potreba. Prirodna dobra odnosno resursi su ograničeni te se trebaju pažljivo iskorištavati. Način zadovoljavanja potreba ovisi od količini dobara i usluga koja su stvorena, a ona će ovisiti o prirodnim resursima potrebnim za proizvodnju kao

i o količini radne snage i njihovom kapacitetu u procesu stvaranja proizvoda te je zbog toga ekonomiziranje uvjet za djelovanja ljudi u privredivačkom procesu.

4. EKONOMIZIRANJE POTREBA

Ljudske potrebe su konstantne, ali njihovo zadovoljavanje može biti ograničeno zbog ograničenosti prirodnih resursa, ali i zbog ograničenosti radne snage te je zbog toga zadovoljenje potreba ljudskog društva određeno uspješnosti ljudi u ekonomiziranju potreba. Razina zadovoljenja potreba za funkcioniranje života ljudi biti će rezultirana vještinama ljudi, raspoloživom količinom radne snage i dostupnošću prirodnih resursa.

Temelj uspješnog ekonomiziranja je racionalnost. Minimiziranje troškova i maksimiziranje korisnosti glavni je cilj racionalnosti. U nekim aktivnostima neizbježnim za stvaranje i proizvodnju dobra treba nastojati upotrebljavati minimalne količine sredstava i radne snage, ali treba biti svjestan da se time neće povećati odnosno maksimizirati rezultat. Zbog toga se ekonomiziranje dijeli na dva načina:

- Princip minimuma – postupak proizvodnje u kojem će se upotrijebiti minimalna količina rada i sredstava
- Princip maksimuma – postupak proizvodnje u kojem se prema unaprijed utvrđenim troškovima pokušava dostići maksimalan učinak

Ekonomiziranjem se nastoji ostvariti što povoljniji odnos između „žrtve“ i ostvarene koristi, „štete“ i probitka, utrošenog i stvorenog (Vranjican, 2004., str. 45.). Takav odnos je bitan u svim aspektima djelovanja te je to uvjet za uspješnost djelovanja. Potrebe ljudi treba zadovoljiti i kada su čimbenici odnosno resursi proizvodnje ograničeni.

5. RAZVOJ POTREBA KROZ POVIJEST

Razvojem društva kroz povijest razvijaju se i potrebe ljudi. Od početka ljudskog društva pa sve do danas postojali su različiti načini zadovoljenja ljudskih potreba. U početku su se razvijale dosta sporo, ali kasnije se sve brže razvijaju na temelju znanja, iskustva i prenošenja na nove generacije. Povijest tog razvitka seže od poluge i toljage, artikuliranog govora i pisma do atomske energije, elektronskih mozгова, umjetnih Zemljinih satelita, astronautike i kozmonauta (Tironi, 1979., str. 14.).

5.1. Prvobitna zajednica

Od početka društva i ljudskog roda čovjek nije mogao sam pribavljati materijalna dobra s kojima bi zadovoljio svoje potrebe nego je morao proizvoditi u suradnji s ostalim članovima društva. Takva zajednički proizvedena dobra su se morala dijeliti na jednake dijelove jer su ionako već bila oskudna i nisu mogla pružiti osnovno zadovoljenje za hranom te se to razdoblje naziva prvobitnom zajednicom u kojoj nije bilo klasa. Prvobitna zajednica dijelila se na divljaštvo i barbarstvo od kojih svaki ima niži, srednji i viši stupanj.

U divljaštvu nižeg stupnja ljudi su prikupljali plodove prirode kako bi zadovoljili svoje osnovne potrebe za hranom te tada dolazi do razvoja artikuliranog govora. U srednjem divljaštvu otkrivaju vatru te se počinju koristiti njome. U početku su koristili nebrušeno kameno oruđe, a zatim započinju s uporabom koplja i toljage. Viši stupanj divljaštva počinje koristiti luk i strijelu te lov postaje glavna djelatnost i način za pronalaskom hrane. Dolazi do proizvodnje brušenog oruđa te tako proizvode čamce za ribolov te grede i daske za gradnju kuća.

Za niži stupanj barbarstva značajna je proizvodnja i uporaba lonaca od šiblja ili trske dok je za srednji stupanj barbarstva značajna pojava stočarstva na istoku i pripitomljavanje divljih životinja. U Sjevernoj i Južnoj Americi započinje uzgajanje biljaka natapanjem. Kasnije se uzgajaju biljke i na istoku kako zbog prehrane ljudi i njihovom potrebom za hranom tako i zbog prehrane stoke. Razvojem dolazi do

podjele stočara i rataru te nastaje prva društvena dioba rada koja će kasnije uključiti i zemljoradnju. U tom stupnju dolazi i do viška proizvoda koji su bili dovoljni za podmirenje osnovnih ljudskih potreba. S viškom proizvoda javlja se i razmjena između različitih plemena. Takvu razmjenu vršile su poglavice plemena i rodova.

Proizvodnja u kućnom obrtu i ratarstvo nastali su kao rezultat pronalaska bakra i kositra te proizvodnje bronce i oružja od bronce. Takav razvoj doveo je do povećanja potrebe za radnom snagom, a za novom odnosno tuđom radnom snagom dolazilo se ratom. Više se nije ubijalo ratne zarobljenike nego se oni pretvaraju u robove. Tako razvitak proizvodnih snaga društva i prva velika društvena dioba rada dovodio i do rascjepa društva na dvije klase: na gospodare i robove, na izrabljivače i izrabljivane (Tironi, 1979., str. 15.).

U višem stupnju barbarstva započinje proizvodnja željeznog oruđa kao što je naprimjer sjekira te dolazi do sječe šuma i stvaranja novih poljoprivrednih površina te zbog željeznog oruđa i oružja napušta se stočarstvo i ratarstvo, a obrt se odvaja od istih i tako je došlo do druge velike podjele rada.

5.2. Robovlasništvo

Raspadom prvobitne zajednice, razvojem zanata, poljoprivrede, moreplovstva, razvitkom gradova, jačanjem privatnog vlasništva i širenjem razmjene dolazi do treće društvene podjele rada u kojoj se javljaju trgovci koji se bave razmjenom proizvoda, a ne proizvodnjom. Utjecajem navedenih faktora dolazi do početka civilizacije.

Razvojem trgovine pojavljuje se metalni novac pomoću kojeg se povećavaju prodaja i kupnja i dolazi do gomilanja novca te razvoja lihvarstva (pozajmljivanje novca uz visoke kamate). Nakon pojave lihve dolazi do razvoja hipoteke kojom je dužnik garantirao povrat zajma vjerovniku. Upravo su trgovina, novac, lihva, zemljišno vlasništvo i hipoteka potakli razvoj robovlasništva zbog nagomilavanja bogatstva određene klase i osiromašenje velikog broja ljudi i njihovo pretvaranje u robove. Društvo se podijelilo na robove i robovlasnike i dolazi do sukoba između njih i pojave države.

U robovlasničkom načinu proizvodnje razvijale su se proizvodne snage, a taj se napredak očitovao u svim granama društvene djelatnosti. (Tironi, 1979., str. 18.). Proizvodnja se razvijala kroz raznovrsne obrte i privredne djelatnosti koje su koristile jeftinu radnu snagu robova. Robovi su pod nadzorom stručnjaka i oružanih snaga gradili piramide, hramove, amfiteatre, palače i sl. S razvojem proizvodnje i trgovine pojavljuju se bankovni poslovi slični današnjim.

U odnosu na prvobitnu zajednicu robovlasništvo je veliki napredak u razvitku proizvodnih snaga. U robovlasničkom načinu proizvodnje dolazi do proizvodnje viška proizvoda koji proizvode robovi, a prisvajaju si robovlasnici. U podjeli dobara robovi dobivaju onoliko koliko robovlasnik smatra da im je dovoljno da sutra mogu ponovo raditi.

Uz proizvodne snage koje su razvijenije od onih u prvobitnoj zajednici i izrabljivačke odnose robovlasnički način proizvodnje karakterizira: naturalna privreda, neprostojanje prirodnog obnavljanja robovske radne snage i nezainteresiranost robova za proizvodnju. Osnovna privredna oblast je poljoprivreda. (Tironi, 1979., str. 19.).

Jeftina radna snaga robova nije poticala robovlasnike da primjenjuju novija, skuplja oruđa za rad. U robovlasničkom društvu vlast je prizirala fizički rad. Za slobodne ljude, robovlasnike umni rad, državni poslovi i ratovanje su bili časni i zbog toga dolazi do suprotstavljanja umnog i fizičkog rada. Seljaci i obrtnici nisu mogli konkurirati na tržištu u odnosu na robovlasnička imanja i zbog toga propadaju. Dolazi do sve veće razlike između gradova i sela zbog izrabljivanja sela i sitnih seljaka putem cijena i poreza.

Do propasti robovlasništva dovodi nezainteresiranost robova u proizvodnji, suprotnosti između umnog i fizičkog rada i suprotnosti između grada i sela. Novi način proizvodnje nastao je dijeljenjem velikih posjeda na sitnije parcele koje su obrađivali seljaci, obrtnici i robovi koji su u novim uvjetima prestali biti robovi. Jedan dio proizvedenih dobara su zadržavali za sebe i svoju obitelj, a drugi su davali vlasniku zemlje.

5.3. Feudalizam

Raspalom robovlasništva dolazi do feudalnog načina proizvodnje zbog kolonatskih odnosa i ratničke organizacije barbarskih germanskih plemena koja su prodirala i osvajala zemlje ropstva. Osvojena zemlja se dijelila prema položaju u vojsci, tko je bio na višem položaju dobivao je više zemlje. U samom početku nije se sva zemlja dijelila između vojnih poglavica plemena već je jedan dio pripadao zajedničkom vlasništvu, a kasnije je dodijeljen kralju.

Feudalizam u Europi traje do kraja 18, a u nekim zemljama i do polovice 19. stoljeća, a možemo ga podijeliti u tri razdoblja. Prvi traje od 5. do 10. stoljeća, drugi od 10. do 15. stoljeća, a treći od 15. do 18. stoljeća. (Tironi, 1979., str. 20.). Zbog raspada robovlasništva i nastajanja feudalizma u prvom razdoblju su bili neprekidni ratovi. Zastao je razvitak proizvodnih snaga i zbog toga je došlo do smanjenja proizvodnje, pljački, zastoja u trgovini i uništavanja gradova. U drugom razdoblju feudalizma dolazi do razvoja proizvodnih snaga, razvoja poljoprivrede i osamostaljenja obrta.

Osnivaju se feudalne radionice i trgovačke radnje na svim važnijim mjestima te dolazi do osnivanja gradova i mlade građanske klase. Ubrzan razvitak poljoprivrede, obrta i trgovine dovodi do sve većeg razvoja robne proizvodnje i privrede. Uslijedio je niz velikih otkrića, 1492. godine dolazi do otkrića Amerike, 1498. pomorskog puta za Indiju oko Rta dobre nade, 1440. godine pronalazak štampe i štamparskog stroja. To je doba renesanse, humanizma i razvitka znanosti. U trećem razdoblju dolazi do raspada feudalizma i razvitkom proizvodnih snaga javljaju se kapitalistički odnosi.

Feudalci su bili vlasnici zemlje koji su svoje zemljište davali kmetovima na korištenje. Obrađivali su zemlju, imali su u svom vlasništvu dio alata i stoke te je tako i dio proizvoda pripadao njima. Kmet je bio dužan isporučiti feudalcu određenu feudalnu rentu i ispuniti nametnute obveze. Nije mogao prodati zemlju i otići na rad ili podložništvo drugom feudalcu jer bi prodajom prelazio sa svojom obitelji u podložništvo kupca. Upravo se u tome očituje glavna razlika između izrabljivačkih odnosa u feudalizmu i robovlasništvu.

Osnovni ekonomski oblik u feudalizmu je bila feudalna zemljišna renta koja predstavlja godišnje davanje viška proizvoda feudalcima. Feudalna renta prošla je tri oblika: radnu rentu ili kuluk, naturalnu rentu ili davanje u proizvodima i novčanu rentu. (Tironi, 1979., str. 21.). Feudalni odnosi se nisu mijenjali tijekom razdoblja razvitka feudalizma kao što je to bilo s rentom. Radna renta ili kuluk je bio prvi oblik rente u kojem su se uočili izrabljivački odnosi.

Kmetovi su svi zajedno obrađivali zemlju i svi proizvedeni proizvodi su pripadali feudalcu. Svakom kmetu feudalac je ustupio jedan dio zemlje koji je obrađivao upravo za sebe i svoje potrebe. Naturalna renta je drugi oblik rente u kojem je kmet feudalcu davao višak proizvoda koji je nastao razvojem proizvodnih snaga. Feudalac više nije dijelio zemlju na dva dijela već su sve obrađivali kmetovi uz uvjet da određeni dio daje feudalcu. Sve je više izraženo kmetovo osamostaljenje i njegova privatna inicijativa. Pojavljuje se razlika između kmetova koji su imali više zemlje i veću proizvodnju od onih koji su imali manje. Novčana renta je treći oblik rente u kojem se novcem zamjenjuje naturalna renta. Sve se više uočava razlika između kmetova i dolazi do oslobođenja kmetstva.

U doba feudalizma dolazi do pojavljivanja kućnih zadruga, a one su bile najraširenije među seljacima koji su se bavili poljoprivredom te obrađivali zemljišta. Politika feudalnog doba iskorištavala je postojanje zadruga kako bi ispunila svoje ciljeve te je bila protiv njihovog uklanjanja. Zajednička proizvodnja i potrošnja bila je temeljna karakteristika kućnih zadruga. Kućne zadruge činili su članovi obitelji te su se temeljile na krvnom srodstvu. Povećanje radne snage uz nepromijenjenu površinu zemlje koja se obrađivala dovodi do još većeg osiromašenja i poteškoća u prehranjivanju i preživljavanju. Došlo je do slabljenja zadruga, a to je za posljedicu imalo stvaranje pojedinačnih porodičnih posjeda, a do njih se dolazilo podjelom zadružnih posjeda.

U 17. stoljeću dolazi do tzv. „drugog kmetstva“ te povećanja rente, a to je spriječilo raspadanje zadruga. Povećanje rente zahtijevalo je više osoba za rad, ali za raspodjelu na manje posjede bila je potrebna dozvola vlastelina. Vlastelini su odbijali dati dozvolu za podjelu na manje posjede kako oni ne bi ispunili feudalne obveze.

Temeljna obilježja feudalizma jesu pretežno naturalna privreda na selu, a u gradovima sitna robna proizvodnja. Glavna privredna djelatnost je poljoprivreda, kmetska radna snaga se obnavlja (reproducira) prirodnim putem, postoji fizička prisila (Tironi, 1979., str. 21.). Za razliku od roba, kmet je zainteresiran za proizvodnju jer jedan dio proizvoda ostaje njemu, ali i dalje postoji fizička prisila.

Feudalno svjetovno plemstvo se razlikovalo po hijerarhijskoj strukturi. Na vrhu hijerarhijske strukture se nalazio kralj, iza njega krupni feudalci te podčinjeni feudalci, a na dnu su se nalazili vazali koji su bili u neposrednom odnosu s kmetovima. Za razliku od svjetovnog plemstva postojalo je i visoko svećenstvo odnosno crkveno plemstvo. Uz svjetovno i crkveno plemstvo postojali su slobodni seljaci, obrtnici i trgovci.

Jačanjem gradova i mlade građanske klase te proširenja robne proizvodnje i trgovine došlo je do raspadanja feudalizma. U društvu se počeo pojavljivati novi kapitalistički način proizvodnje u kojem vlasnik proizvodnje ne proizvodi već to radi najamni radnik. Kapitalizam se počeo razvijati u posljednjoj fazi feudalizma od 16. do 18. stoljeća.

5.4. Kapitalizam

Nakon raspada feudalizma dolazi do razvijanja jednostavne robne proizvodnje koja dovodi do propadanja slobodnih robnih proizvođača i istodobno bogaćenja drugih robnih proizvođača. Propali proizvođači se pretvaraju u najamne radnike, a oni koji su se održali proširuju svoju proizvodnju i koriste radnu snagu najamnih radnika. Dolazi do sve veće odvojenosti od proizvodnje i posvećenosti organizaciji i nadzoru što dovodi do nastanka kapitalista. Vlasnik sredstava za proizvodnju kupuje slobodno radnu snagu na određeno vrijeme, a ne zauvijek.

Kada bi radnik prodavao svoju radnu snagu zauvijek postao bi rob, a to nije spojivo sa kapitalističkim načinom rada. Radnik sa svojim znanjem, sposobnostima, umijećima i sredstvima za proizvodnju proizvodi određenu količinu zaliha, a za uzvrat dobije nadnicu. Nadnica je određena količina novaca koju radnik dobije i za koju može kupovati najnužnija dobra za podmirenje osnovnih životnih potreba. Profit je

motiv kapitalističkog načina rada koji predstavlja višak vrijednosti u kojem se očituje korištenje tuđe radne snage. Za kapitalizam je bitno da vlasnik proizvodnje iskorištava tuđu slobodnu radnu snagu i bogati se njezinim radom.

Razvoju kapitalističkog načina rada pridonijeli su trgovina, djelatnost trgovca i nasilni put prisvajanja sredstava za proizvodnju u vlasništvo pojedinaca uz istodobno osiromašenje velikog broja proizvođača. Trgovački kapital utječe na proces propadanja jednih proizvođača i bogaćenje drugih te na raslojavanje proizvođača na najamne radnike i kapitaliste. Isto tako se raslojavaju i sami trgovci pa se dio trgovaca pretvara se u industrijske kapitaliste.

Sitni robni proizvođači postaju sve ovisniji o trgovcima i nastaje četiri oblika takve ovisnosti. Prvi oblik takve ovisnosti sastoji se od toga da trgovci kupuju robu od sitnih proizvođača ispod vrijednosti, a prodaju ju po normalnoj vrijednosti. U drugom obliku ovisnosti trgovac postaje lihvar i pozajmljuje novac proizvođaču uz visoku kamatnu stopu i od njega kupuje robu i tako namiruje svoja potraživanja. Dolazi do dvostrukog iskorištavanja jer trgovac oduzima proizvođaču dio vrijednosti kupljene robe ispod vrijednosti i dio vrijednosti u obliku kamata. U trećem obliku dolazi do sve veće izraženosti ovisnosti proizvođača o trgovcu. Trgovac ne plaća robu u novcu već u obliku druge robe svakodnevne potrošnje i sirovinama. Proizvođač je sve više odvojem od tržišta robe i trgovac ga sve više povezuje uz sebe. U četvrtom obliku ovisnosti trgovac postaje industrijski kapitalist, a proizvođač najamni radnik.

Ekonomski faktori koji su utjecali na postanak i razvoj kapitalizma su razvoj proizvodnih snaga, djelovanje konkurencije u jednostavnoj robnoj proizvodnji i trgovačkog kapitala. Osim ekonomskim faktora na razvoj kapitalizma su utjecale nasilne metode kao što su oduzimanje zemlje i protjerivanje neposrednih proizvođača, trgovački ratovi, kolonijski sistemi, lihva i sl.

Tijekom kapitalizma javila se i jednostavna kapitalistička kooperacija u kojoj je radilo više najamnih radnika pod kontrolom vlasnika radionice. Svaki radnik je izrađivao čitav proizvod. Glavne karakteristike jednostavne kapitalističke kooperacije su: mnogo najamnih radnika radi istodobno za jednom radnom mjestu, svaki radnik ručnim alatom izrađuje proizvod od početka do kraja i odvija se planska proizvodnja uz kontrolu kapitalista. Proizvodnja pojedinog radnika u jednostavnoj kooperaciji se nije razlikovala od rada samostalnog obrtnika, ali ipak je zajednički rad najamnih

radnika imao neke prednosti kao što su: nestanak pojedinačne razlike u radu, ušteda sredstava rada, poticaj radnika na takmičenje i stvaranje nove snage udruženih proizvođača.

Nakon jednostavne kapitalističke kooperacije došlo je do izmjene u radu radionice i stvaranja kapitalističke manufakture. Radnik nije proizvodio sam proizvod od početka do kraja nego samo jedan njegov dio. Složenu kooperaciju ili manufakturu možemo podijeliti s obzirom na tehnološki proces proizvodnje na organsku i heterogenu manufakturu. Organska manufaktura je izrada jednog proizvoda koji nije sastavljen od više dijelova već je rezultat niza uzastopnih radnih procesa na istom predmetu rada (uže, željezna šipka), a heterogena manufaktura je proizvodnja jednog proizvoda koji je sastavljen od niza više dijelova koji se međusobno mogu sastaviti i rastaviti (proizvodnja kočije).

Položaj radnika je lošiji u odnosu na jednostavnu kapitalističku kooperaciju zbog toga što posao intenzivniji i monotoniji, povećava se izrabljivanje i sve je veća ovisnost o kapitalistu. Pojavom jednostavne i složene kapitalističke kooperacije dolazi do potrebe za rukovođenjem i upravljanjem kako bi proizvodnja što bolje funkcionirala.

5.4.1. Industrijsko razdoblje

Industrijskom revolucijom dolazi do značajnih promjena u tehničkom i tehnološkom napretku. Industrijska revolucija označava uporabu i primjenu strojeva za proizvodnju (lake i teške industrije), razvoj prometa te prometnih sredstava, a to dovodi do naglog razvoja kapitalizma. Povećava se broj poduzeća, radnika, dolazi do širenja tržišta – unutaršnjeg i svjetskog. Tako se kapitalizam od manufakturnog pretvara u industrijski kapitalizam (Tironi, 1979., str. 29.).

Parni stroj bio je glavni izum industrijske revolucije te je on olakšao život čovjeka jer su do tada za pokretanje strojeva služili voda i životinje. Dolazi do razvitka industrije osobito tekstilne, razvoja prometa te kopnenog i pomorskog transporta. Najvažnija sirovina s kojom su se pokretali parni strojevi bio je ugljen. Poljoprivreda je

poprimila svojstva industrijalizacije, povećana je proizvodnja, a radna snaga se iz poljoprivrednog sektora premješta u industrijski sektor.

5.4.2. Postindustrijsko razdoblje

Neprekidnom revolucijom i razvitkom informatičke tehnologije, kompjuterske proizvodnje, automatizacije i robotike društvo se neprestano razvija i izrasta. Glavni društveni resursi su znanje i istraživačko djelovanje. Nastaje i napreduje u posljednjoj četvrtini 20. stoljeća kada u najrazvijenijim zemljama svijeta uslužne djelatnosti postaju zanimanje natpolovičnog dijela za rad sposobnog stanovništva (Dragičević A., Dragičević D, 1999., str. 511.). Američki sociolog Daniel Bell je prvi upotrijebio termin postindustrijsko društvo 1950. godine. On je već tada predvidio da će tercijarni sektor biti najvažniji. Rekao je da će glavni faktor napretka biti obrazovanje i tehnologija, a znanost i umjetnost će biti glavna čovjekova preokupacija.

Glavne karakteristike postindustrijskog društva su raširenost, razvijenost te uporaba znanja i informacija. Ono označava prijelaz s industrijskog društva, tj. industrijske proizvodnje na društvo koje se temelji na znanju i informacijama. Umjesto dotadašnje industrijske proizvodnje, postindustrijsko razdoblje označavaju razne uslužne djelatnosti. Smanjuje se broj industrijskih radnika, a vrlo važnu ulogu imaju stručnjaci za informacije, inovacije i istraživanje. Postindustrijsko društvo se često naziva i informacijsko društvo.

Slika 1: Prikaz društvenih promjena

	Predindustrijsko društvo	Industrijsko društvo	Postindustrijsko društvo
Način proizvodnje	ekstraktivna privreda	industrijska proizvodnja	procesiranje informacija
Ekonomski sektor	primarni poljoprivreda rudarstvo ribarstvo šumarstvo nafta i plin	sekundarni proizvodnja dobara - trajnih - potrošnih teška industrija	uslužni tercijarni: kvartarni: kvintarni: transport trgovina, zdravstvo, i osobne financije, obrazovanje, usluge osiguranje, istraživanja, nekretnine državna u- prava, rekre- acija i zabava
Resursi	prirodna snaga: vjetar, voda, životinjska snaga, ljudska snaga	proizvedena energija: nafta, plin, nuklearna energija	informacije i znanje: programiranje i algoritmi, računala i prijenos podataka
Strateški resurs	sirovine	financijski kapital	ljudski kapital
Tehnologija	ljudski rad	strojevi	intelektualna tehnologija
Zanimanja	obrtnici, manufakturni i umjetnički rad, poljoprivrednici	inženjeri, PKV radnici	znanstvenici, tehničari i profesionalna zanimanja
Način rada	fizički rad	podjela rada	umreženje
Metodologija	zdravi razum, pokušaj- -pogreška, iskustvo	empirijska, eksperiment	modeli, simulacije, teorija odlučivanja, sistemska analiza
Vremenska perspektiva	orijentacija na prošlost	ad-hoc prilagodba, eksperimentiranje	orijentacija na budućnost: planiranje i predviđanje
Prevladavajuće djelovanje	odnos prema prirodi	odnos prema proizve- denoj "prirodi"	odnos između osoba
Temeljni princip	tradicionalizam	proizvodnja	kodifikacija teoretskog znanja

Izvor: Peračković K. (2010.), Hrvatska u postindustrijsko doba – promjene u strukturi radno aktivnoga stanovništva po sektorima, djelatnosti i spolu. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/97831>.

Zelenika (2007.) navodi da su za današnju civilizaciju značajne četiri tehnološke revolucije, a to su:

- Prva tehnološka revolucija u kojoj važno mjesto imaju radnici koji su koristili primitivna sredstva za rad, a nju obilježavaju uporaba pare, pogonskog stroja, željeznica itd.
- Drugu tehnološku revoluciju označavaju telefon, radio, elektronika, mehanizacija, avion, automobil, a tu važnu ulogu imaju stručnjaci.
- U trećoj tehnološkoj revoluciji prvo mjesto zauzimaju informatičari, a dolazi do razvoja računala, televizora, robota, raketa itd.

- Znanstvenici su u središtu četvrte tehnološke revolucije koja dovodi do razvoja fuzije, fotonika, biočipa, umjetnih sirovina, biotehnologije itd.

Razvoj tehnike, tehnologije, automatizacije, robotizacije biti će temelj i dovest će do razvoja pete tehnološke revolucije koja će se dogoditi u 21. stoljeću. Obilježiti će ju pametni obrazovni, znanstveni i ekspertni sustavi.

6. STUPANJ ZADOVOLJENJA POTREBA

Proizvodi koji nastaju ljudskim radom dobivaju svojstva robe tijekom povijesti u različitim okolnostima te ih karakterizira posredan način kojim zadovoljavaju čovjekove materijalne potrebe. U početku društvenog razvoja ljudi su zadovoljavali potrebe trošenjem roba koje su nastale zajedničkim stvaranjem. Također, iskorištavali su prirodna dobra – floru i faunu. Proizvodnjom, preoblikovanjem i trošenjem bogatstva koje je nastalo prirodnim procesom razvijaju se različite djelatnosti, zanimanja, sredstva i zanati. Došlo je od odvajanja poljodjelstva od stočarstva, razvitka zanata i profesije kao i usavršavanja proizvodnih procesa.

Ljudske zajednice ili kućne zadruge koje su se prehranjivale trošenjem vlastitih proizvoda sada postaju društvo robnih proizvođača. Robnim privređivanjem u proizvodnim sektorima poput domaćinstava, zanatskih radionica i poduzeća proizvođači proizvode dobra čija je namjena razmjena na tržištu za novac. Potrebe za trošenjem dobara zadovoljavaju se zamjenom upotrebni vrijednosti – otuđivanjem vlastitih i pribavljanjem tuđih proizvoda – robe (Vranjican, 2004., str. 373.). Roba je rezultat ljudskog rada nastala preoblikovanjem ili iscrpljenjem prirodnih resursa.

Ljudski rad je preoblikovao prirodne resurse u dobra odnosno robe kojima se zadovoljavaju ljudske potrebe. Iskorištavaju se zemljišta i proizvodi se hrana, sječom šuma nastaje materijal za proizvodnju nastambi, namještaja, preradom vune, lana i pamuka proizvodi se odjeća itd. Uporabom fizičkih i umnih potencijala stvaraju se proizvodi koji su zanimljivi drugim članovima društva. Posjedovanjem i korištenjem robe koja otjelovljuje potrebne upotrebne vrijednosti zadovoljavaju se svakodnevne potrebe ljudi (Vranjican, 2004., str. 374.).

6.1. Osobna potrošnja

Stanovništvo zadovoljava svoje osobne potrebe tako da pretvara svoj dohodak odnosno novčane udjele u upotrebne vrijednosti. Na tržištu stanovništvo kupuje potrebna materijalna dobra kao i usluge kojima zadovoljavaju potrebe i tako osiguravaju sebi i obitelji uvjete za normalan život i biološku reprodukciju. Raspoređivanjem osobnog dohotka zadovoljavaju osobne potrebe poput hrane, odjeće, obuće, stanovanja, zaštite zdravlja i rekreacije. Pojedinci su slobodni u načinu trošenja svog dohotka, iako većina ljudi na sličan način troši raspoloživ dohodak, ali ta se tvrdnja odnosi na pojedince koji imaju slične prihode. Temeljne ljudske potrebe zadovoljavaju se na približno sličan način. Prioriteti u zadovoljavanju potreba također su gotovo univerzalni (Vranjican, 2004., str. 397.).

Ernst Engel bio je njemački statističar koji je proučavao način upotrebe dohotka belgijskih rudara i tako su nastali tzv. Engelovi zakoni odnosno pravila potrošnje pri različitim razinama dohotka. Engel je u svom istraživanju utvrdio sljedeća pravila:

- Dio dohotka koji se troši na prehranu je manji ako domaćinstvo ima veći dohodak jer ako je domaćinstvo siromašnije, relativno je veći postotak izdvajanja za hranu.
- Troškovi za odjeću i stan se povećavaju u istoj mjeri kao i dohodak.
- Dio dohotka koji je namijenjen za ostale potrebe poput kulture, zdravstva, higijene, obrazovanja, razonode itd. raste u bržoj mjeri ako se dohodak povećava.

Osobnu potrošnju sačinjava dio godišnjeg proizvoda što ga stanovništvo troši za podmirenje svojih svakodnevnih životnih potreba u materijalnim dobrima i uslugama, dakle dobra namijenjena individualnoj potrošnji (Tironi, 1979., str. 408.). Ukupna osobna potrošnja može rasti iako ne rasta osobna potrošnja pojedinca tj. svih pojedinaca u zemlji. Razlog tome je što raste i broj stanovnika usporedno s rastom proizvodnje. Osobna potrošnja osim dohotkom uvjetovana je i drugim faktorima osim dohotka, a to su: razvijenost gospodarstva u kojoj pojedinac živi,

njegovo mjesto u reprodukcijском процесu i broju članova obitelji koju on održava svojim dohotkom.

6.2. Sindikalna košarica

Sindikalna košarica je obračun za četveročlanu obitelj, a članovi su roditelji i dvoje djece škole dobi, a važno je naglasiti da nisu uračunati troškovi novorođenčadi. Izračunava se tako da se prikupe cijene prehrambenih i higijenskih proizvoda u više prodavaonica u različitim gradovima. Režijski troškovi uključuju trošak struje, vode, grijanja, čistoće, komunalne naknade te pričuve. Obitelji koje moraju iznajmljivati stanove trebaju izdvojiti dodatnih 250 eura. Također, uračunati su troškovi obnove kućanskih aparata i namještaja u razdoblju od 10 godina. Važno je naglasiti da obitelj nema osobni automobil nego se koristi uslugama javnog prijevoza pa su tako uračunate cijene dvije mjesečne radničke karte i dvije mjesečne đačke karte. Uračunati su i troškovi kulture koji obuhvaćaju samo jedan odlazak u kino, čitanje jednog mjesečnog časopisa i svakodnevno čitanje jednog dnevnog lista. Važno je reći da nisu uračunati troškovi obrazovanja odnosno školske knjige i pribor, troškovi njege zdravlja (dodaci prehrani, lijekovi, itd.), troškovi godišnjeg odmora te sportskih aktivnosti.

Tablica 1: Potrošačka košarica četveročlane obitelji za siječanj 2011. godine

	ZAGREB	SPLIT	RIJEKA	OSIJEK	VUKOVAR	ZADAR	VARAŽDIN	PULA	DUBROV.
PREHRANA	2.479,98	2.443,34	2.484,74	2.503,58	3.127,38	2.873,03	2.358,98	2.947,87	2.587,98
HIGIJENA	455,57	444,46	444,39	464,24	462,02	465,33	445,32	458,22	461,58
ODIJEV.	837,49	776,43	828,72	733,49	737,25	828,87	735,88	864,99	862,02
STANOV.	1.753,77	1.687,69	1.859,05	1.709,23	1.634,98	1.640,89	1.734,99	1.863,21	1.827,35
PRIJEVOZ	580,00	750,00	820,00	570,00	880,00	648,00	820,00	740,00	560,00
KULTURA	377,00	357,00	356,00	285,00	197,00	297,00	377,00	315,00	237,00
UKUPNO	6.483,81	6.458,92	6.792,90	6.265,54	7.038,63	6.753,12	6.472,17	7.189,29	6.535,93

Izvor: Nezavisni hrvatski sindikati, <http://www.nhs.hr/gospodarstvo/kosarica/izvjesca/>

Tablica 1 prikazuje potrošačku košaricu četveročlane obitelji za siječanj 2011. godine. Vidimo da je potrošačka košarica najskuplja u Puli, a ona iznosi 7.189, 29 kn. Vidljivo je da obitelji najviše troše na prehranu, a zatim na stanovanje dok najmanje troše na troškove kulture i higijene.

Tablica 2: Potrošačka košarica tročlane obitelji za siječanj 2011. godine

	ZAGREB	SPLIT	RIJEKA	OSIJEK	VUKOVAR	ZADAR	VARAŽDIN	PULA	DUBROV.
PREHRANA	1.859,99	1.832,51	1.863,56	1.877,69	2.345,54	2.154,77	1.769,24	2.210,90	1.940,99
HIGIJENA	341,68	333,35	333,29	348,18	346,52	349,00	333,99	343,67	346,19
ODIJEV.	628,12	582,32	621,54	550,12	552,94	621,65	551,91	648,74	646,52
STANOV.	1.315,33	1.265,77	1.394,29	1.281,92	1.226,24	1.230,67	1.301,24	1.397,41	1.370,51
PRIJEVOZ	435,00	562,50	615,00	427,50	660,00	486,00	615,00	555,00	420,00
KULTURA	282,75	267,75	267,00	213,75	147,75	222,75	282,75	236,25	177,75
UKUPNO	4.862,86	4.844,19	5.094,68	4.699,16	5.278,97	5.064,84	4.854,13	5.391,97	4.901,95

Izvor: Nezavisni hrvatski sindikati, <http://www.nhs.hr/gospodarstvo/kosarica/izvjesca/>

Tablica 2 prikazuje potrošačku košaricu za tročlanu obitelj za siječanj 2011. godine. Košarica je također najskuplja u Puli, a smanjenjem jednog člana ona sada iznosi 5.391,97 kn.

Tablica 3: Pokrivenost košarice prosječnom plaćom

	ZAGREB	SPLIT	RIJEKA	OSIJEK	VUKOVAR	ZADAR	VARAŽDIN	PULA	DUBROV.
UKUPNO KOŠARICA	6.483,81	6.458,92	6.792,90	6.265,54	7.038,63	6.753,12	6.472,17	7.189,29	6.535,93
POKRIVENOST PLAĆOM	86,12%	86,45%	82,20%	89,12%	79,33%	82,69%	86,28%	77,67%	85,44%

Izvor: Nezavisni hrvatski sindikati, <http://www.nhs.hr/gospodarstvo/kosarica/izvjesca/>

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, prosječna plaća iznosila je 5.584,00 kn. Dijeljenjem prosječne plaće s prosječnom košaricom dobijemo koliko možemo pokriti troškove potrošačke košarice što je iskazano u tablici 3.

Tablica 4: Potrošačka košarica četveročlane obitelji za veljaču 2011. godine

	ZAGREB	SPLIT	RIJEKA	OSIJEK	VUKOVAR	ZADAR	VARAŽDIN	PULA	DUBROV.
PREHRANA	2.485,86	2.450,67	2.488,98	2.507,87	3.128,81	2.875,93	2.363,85	2.948,54	2.590,76
HIGIJENA	457,07	447,63	446,97	463,22	463,44	466,28	447,68	458,82	462,89
ODIJEV.	838,44	778,12	828,55	736,49	738,23	827,27	736,26	862,22	860,12
STANOV.	1.755,65	1.690,98	1.859,21	1.712,83	1.635,84	1.643,58	1.736,87	1.864,14	1.828,78
PRIJEVOZ	580,00	750,00	820,00	570,00	880,00	648,00	820,00	740,00	560,00
KULTURA	377,00	357,00	356,00	285,00	197,00	297,00	377,00	315,00	237,00
UKUPNO	6.494,02	6.474,40	6.799,71	6.275,41	7.043,32	6.758,06	6.481,66	7.188,72	6.539,55

Izvor: Nezavisni hrvatski sindikati, <http://www.nhs.hr/gospodarstvo/kosarica/izvjesca/>

Prosječna potrošačka košarica za mjesec veljaču je 6.672,76 kn odnosno 0,11% više nego u siječnju 2011. godine.

Tablica 5: Potrošačka košarica tročlane obitelji za veljaču 2011. godine

	ZAGREB	SPLIT	RIJEKA	OSIJEK	VUKOVAR	ZADAR	VARAŽDIN	PULA	DUBROV.
PREHRANA	1.864,40	1.838,00	1.866,74	1.880,90	2.346,61	2.156,95	1.772,89	2.211,41	1.943,07
HIGIJENA	342,80	335,72	335,23	347,42	347,58	349,71	335,76	344,12	347,17
ODIJEV.	628,83	583,59	621,41	552,37	553,67	620,45	552,20	646,67	645,09
STANOV.	1.316,74	1.268,24	1.394,41	1.284,62	1.226,88	1.232,69	1.302,65	1.398,11	1.371,59
PRIJEVOZ	435,00	562,50	615,00	427,50	660,00	486,00	615,00	555,00	420,00
KULTURA	282,75	267,75	267,00	213,75	147,75	222,75	282,75	236,25	177,75
UKUPNO	4.870,52	4.855,80	5.099,78	4.706,56	5.282,49	5.068,55	4.861,25	5.391,54	4.904,66

Izvor: Nezavisni hrvatski sindikati, <http://www.nhs.hr/gospodarstvo/kosarica/izvjesca/>

U tablici 5 vidimo potrošačku košaricu za veljaču 2011. godine. U odnosu na siječanj primjećujemo sitne razlike u povećanju kao npr. u Zagrebu za 7,66 kn ili u Osijeku za 7,4 kn.

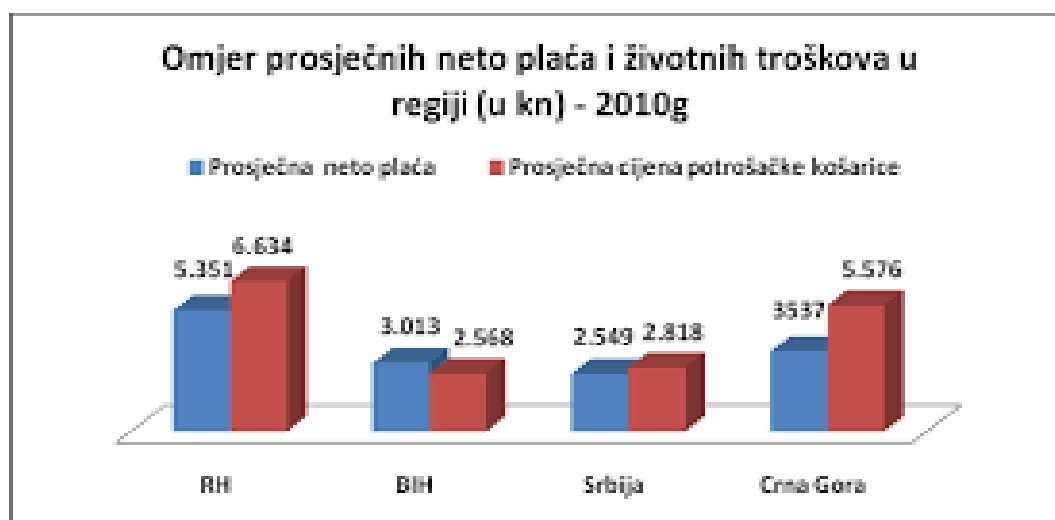
Tablica 6: Pokrivenost košarice prosječnom plaćom

	ZAGREB	SPLIT	RIJEKA	OSIJEK	VUKOVAR	ZADAR	VARAŽDIN	PULA	DUBROV.
UKUPNO KOŠARICA	6.494,02	6.474,40	6.799,71	6.275,41	7.043,32	6.758,06	6.481,66	7.188,72	6.539,55
POKRIVENOST PLAĆOM	83,92%	84,18%	80,15%	86,85%	77,38%	80,64%	84,08%	75,81%	83,34%

Izvor: Nezavisni hrvatski sindikati, <http://www.nhs.hr/gospodarstvo/kosarica/izvjesca/>

Prema DZS-u, prosječna plaća isplaćena u siječnju iznosila je 5.450,00 kn, a mjesec prije toga 5.584,00 kn što znači da prosječna plaća pokriva 81,68% prosječne košarice za četveročlanu obitelj, a to je manje za 2,09% nego mjesec prije.

Grafikon 1: Omjer prosječnih neto plaća i životnih troškova u regiji u 2010. godini

Izvor: Radman A., Stanković S., Štajduhar H., 2011., Istraživanje razine plaća u Hrvatskoj u odnosu na zemlje u regiji i zemlje EU. Dostupno na hrcak.srce.hr

Iz grafikona vidimo omjer prosječnih neto plaća i životnih troškova u regiji u 2010. godini. Bosna i Hercegovina je jedina zemlja u kojoj su neto plaće veće nego cijena potrošačke košarice.

7. ZAKLJUČAK

Kroz završni rad prikazan je razvoj ljudskih potreba koje su sastavan dio čovjekova života. Glavni cilj završnog rada bio je prikazati njihov razvoj odnosno kako su se one zadovoljavale i razvijale tijekom povijesti od prvobitne zajednice, robovlasništva, feudalizma do kapitalizma.

Možemo zaključiti da su se tijekom povijesti potrebe znatno mijenjale i razvijale što je uveliko olakšalo život čovjeka te omogućilo normalno funkcioniranje društva. Potrebe prvobitne zajednice su se zadovoljavale tako da su pojedinci sakupljali plodove prirode, a kasnije u zajedničkoj suradnji proizvodili dobra u kojoj su se koristili raznim sredstvima kao što su nebrušeno oruđe, toljaga, koplje, a kasnije i željeznim oruđem. U robovlasničkom društvu glavna djelatnost bila je poljoprivreda. Kasnije, tijekom povijesti način zadovoljavanja ljudskih potreba se mijenja i napreduje, a uzrok tome je Industrijska revolucija koja je olakšala i ubrzala proces proizvodnje pojavom raznih strojeva i zamijenila snagu čovjeka, životinja ili vode kojom su se do tada pokretali strojevi.

Prikazan je i razvoj tehnoloških revolucija današnje civilizacije. U prvoj tehnološkoj revoluciji središnje mjesto pripadalo je radnicima, drugu tehnološku revoluciju obilježili su stručnjaci, treću informatičar, a četvrtu znanstvenici. Sve to dovest će do pete tehnološke revolucije u 21. stoljeću, a ona će biti temelj za „inteligentno“ djelovanje čovjeka.

U radu je također prikazana uloga osobne potrošnje u zadovoljavanju potreba. Najvažniji faktor osobne potrošnje je dohodak pojedinca, ali važni su i razvoj gospodarstva, broj članova obitelji koju pojedinac uzdržava itd.

Na kraju završnog rada prikazana je sindikalna košarica kojom čovjek zadovoljava svoje potrebe nužne za život. Može se zaključiti da su iznosi potrošačkih košarica veći od neto dohotka pojedinca.

8. LITERATURA

Knjige:

1. DRAGIČEVIĆ, A. i DRAGIČEVIĆ, D. (1999.) *Leksikon ekonomije i informatike*, Zagreb
2. TIRONI, J. (1979.) *Politička ekonomija*, 7. izdanje knjige, Zagreb: Narodne novine
3. VUJIĆ, V. (2004.) *Menadžment ljudskog kapitala*, Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za turistički i hotelski menadžment Opatija
4. VRANJICAN, S. (2004.) *Politička ekonomija*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet
5. ZELENKA, R. (2007.) *Znanje – temelj društva blagostanja*, Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci

Članci:

1. Peračković K. (2010.), Hrvatska u postindustrijsko doba – promjene u strukturi radno aktivnoga stanovništva po sektorima, djelatnosti i spolu. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/97831>.
2. Radman A., Stanković S., Štajduhar H., 2011., Istraživanje razine plaća u Hrvatskoj u odnosu na zemlje u regiji i zemlje EU. Dostupno na hrcak.srce.hr

Internetske stranice:

1. Nezavisni hrvatski sindikati
Dostupno na: <http://www.nhs.hr/gospodarstvo/kosarica/izvjesca/>

POPIS TABLICA

Tablica 1: Potrošačka košarica četveročlane obitelji za siječanj 2011. godine	19
Tablica 2: Potrošačka košarica tročlane obitelji za siječanj 2011. godine.....	20
Tablica 3: Pokrivenost košarice prosječnom plaćom.....	20
Tablica 4: Potrošačka košarica četveročlane obitelji za veljaču 2011. godine.....	21
Tablica 5: Potrošačka košarica tročlane obitelji za veljaču 2011. godine.....	21
Tablica 6: Pokrivenost košarice prosječnom plaćom.....	22

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Omjer prosječnih neto plaća i životnih troškova u regiji u 2010. godini..	22

POPIS SHEMA

Shema 1: Maslowljeva hijerarhija potreba.....	3

POPIS SLIKA

Slika 1: Prikaz društvenih promjena.....	16

SAŽETAK

Potreba je temelj razvoja ljudskoga društva. Upravo iz tog razloga taj razvoj temelji se na težnji čovjeka da ostvari nešto novo i da time bolje zadovolji svoje nedostatke. Čovjek ima primarne potrebe poput hrane, odjeće, stanovanja itd., ali i sekundarne potrebe. Razmjerno razvojem društva razvijaju se i potrebe društva. Potrebe prvobitne zajednice su znatno različite od današnjih potreba što je vidljivo kroz povijesni pregled.

Čovjek svojim djelovanjem i svojim radom zadovoljava potrebe. Njihovo zadovoljavanje ovisi o dohotku pojedinca, više novca – više potreba i obrnuto. Razina zadovoljenja potreba ovisit će o radu čovjeka, ograničenosti resursa itd. Čovjek kupuje na tržištu različita dobra i usluge kojima zadovoljava ono što mu nedostaje, a tako dobra postaju robe.

Čovjek je slobodan u trošenju svog dohotka i pribavljanju dobara koja će na najbolji mogući način zadovoljiti njegove potrebe. Različitim metodama možemo utvrditi odnos između raspoloživog dohotka i troškova odnosno cijena dobara potrebnim za zadovoljenje potreba. U Republici Hrvatskoj najnoviji podaci su iz 2011. godine, a pokazuju da su cijene košarice veće od raspoloživog dohotka.

Ključne riječi: potreba, čovjek, razvoj,

SUMMARY

Necessity is the foundation for the development of human society. It is for this reason that development of it is based on the tendency of man to accomplish something new and thus better meet its drawbacks. The human has the primary needs such as food , clothing , housing, etc. , but also a secondary needs. Society needs are growing relatively to development of society. The needs of the primal (ancient) communities are significantly different from today's needs as seen through the historical review.

Human is fulfilling needs with his actions and work. Their satisfaction depends on the income of the individual , more money - more needs and vice versa. The level of meeting the needs depends on man work, limited resources, etc. A man buys in the market various goods and services that meet what he lacks.

Man is free in spending their income and obtaining goods to the best possible way to meet their needs. Various methods can determine the relationship between disposable income and expenses or the price of goods necessary for the satisfaction of needs. In Croatia, the most recent data are from 2011 and show that the prices of a basket are more than disposable income.

Keywords : needs , human, development